

L'ètica de l'humor i la seua aplicació a l'àmbit educatiu

Juan Carlos Siurana

Professor del Departament de Filosofia del Dret, Moral i Política i director del Grup de Recerca en Bioètica. Universitat de València.

El riure i el somriure tenen un gran valor per als éssers humans. Així, una bona part dels continguts televisius està conformada per sèries, programes o fins i tot publicitat que té per objectiu fer-nos riure. L'humor inunda també la ràdio, la premsa i, en general, els mitjans de comunicació.

En realitat, l'humor es troba en totes les professions, per exemple, en els metges, infermers, psicòlegs, polítics, advocats i periodistes, i en un espai que vull remarcar ací: l'educació. També ens acompanya en les converses quotidianes amb els amics, amb la família o fins i tot amb desconeguts.

El riure ens resulta plaent però, riem sempre correctament? El propassat mes de febrer vam conèixer el cas d'un jove que va fer caure una dona a terra d'un colp de peu –fet que, pel que sembla, li resultava graciós– mentre un amic enregistrava l'acció amb el telèfon mòbil i la pujava a les xarxes socials, suposadament per «compartir la diversió». Aquest tipus de vexacions no són noves, sovint es donen també entre els alumnes d'una escola, i fins i tot hi ha enregistraments d'alumnes a professors. El que més crida l'atenció és comprovar que tant la persona que realitza l'acció com la que l'enregistra són capaces de riure fent-ho.

Per descomptat, aquest tipus d'accions, quan es fan públiques, són censurades per la societat, perquè

aquest riure és percebut clarament com a immoral. Altres vegades, però, el límit sembla menys clar i nosaltres mateixos podríem estar fent mal a algú altre amb el nostre riure, sense adonar-nos-en.

En *Ètica del humor. Fundamentos y aplicaciones de una nueva teoría ética*, situe en l'humor el punt arquimedià des del qual dissenye i defense una nova teoria ètica que anomene, precisament, l'ètica de l'humor i en un dels capítols aplique aquesta teoria a l'àmbit de l'educació.

Gran part de la bibliografia científica ha mostrat fins ara els avantatges del riure per a la salut. Però és obvi que no tot riure és bo.

Juan Carlos Siurana amb un grup d'alumnes, a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de València.

«Hi ha evidència que en realitat les formes d'humor agressives són bastant comunes a l'aula»

Algunes formes de riure són molt perjudicials tant per a nosaltres mateixos com per als altres. Som capaços de distingir-les en la vida quotidiana?

L'humor és el fenomen cognitiu que percep una cosa en la realitat com a graciós, que provoca l'emoció de la hilaritat, la qual s'expressa mitjançant el somriure o el riure. El llindar per a percebre una cosa com a graciós i experimentar la hilaritat

pot variar d'un individu a un altre per un sentit de l'humor propi general, però pot variar també en un mateix individu depenent del context social, l'estat d'ànim actual, l'estat de salut, el grau de cansament, o fins i tot la ingestió d'alcohol o drogues psicoactives. Una de les meues tesis consisteix a afirmar que, juntament amb aquestes variables, cal afegir també que el nostre llinar per a percebre una cosa com a graciosa variarà fonamentalment segons la nostra educació ètica.

L'objectiu del text que he publicat és contribuir a formar en l'humor ètic, a aprendre a riure en el moment oportú, en el grau correcte i pels motius justificats. L'evidència procedent de diversos estudis indica que els professors tant d'universitat com d'educació secundària i d'escola primària, recorren a una mitjana de tres casos d'humor per cada classe de 50 minuts. Però, quin tipus d'humor usen els professors?

Tot i que la majoria d'experts en educació recomanen als professors evitar l'ús de burles i ridiculitzacions, hi ha evidència que en realitat les formes d'humor agressives són bastant comunes a l'aula.

En un estudi de Joan Gorham i Diane Christophel fet el 1990, es va demanar a estudiants universitaris que escrigueren descripcions breus de tots els comentaris humorístics fets pels educadors durant les classes. L'anàlisi va indicar que la meitat de tots els casos d'humor implicava riure's d'una persona, d'un grup de gent o d'una institució. Fins a un 20 per cent de tots els comentaris humorístics dels docents es van burlar d'un estudiant indivi-

dual o de la classe en conjunt. En burlar-se d'un estudiant o ridiculitzar-lo, potser els professors creuen que corregeixen determinats comportaments i que, alhora, això serveix d'exemple per a la resta de la classe. Tanmateix, hi ha evidència abundant que la ridiculització i altres formes d'humor agressiu poden tenir efectes perjudicials en el clima emocional global de la classe. Per exemple, en un altre estudi de Janes i Olson l'any 2000, estudiants universitaris que van observar que una altra persona era ridiculitzada es van tornar més inhibits, més conformistes, amb més por d'equivocar-se i menys disposats a assumir riscos.

El tipus d'humor que defense, és a dir, l'«humor ètic», és positiu tant per a un mateix com per als altres i, en l'àmbit educatiu, aporta els beneficis següents: redueix la tensió, l'estrès, l'ansietat i l'avorriment; millora la relació entre estudiant i professor; fa menys intimidatòria la classe per als estudiants; fa divertit l'aprenentatge i crea actituds positives envers aquest; estimula l'interès i l'atenció a missatges educatius; augmenta la comprensió, la retenció cognitiva i el rendiment; promou la creativitat i el pensament divertit. L'humor ètic converteix la mera transmissió d'informació en una interacció social entre humans.

Els mateixos estudis neurocientífics aporten evidències recents de com el bon humor afavoreix el clima de confiança necessari perquè el procés d'ensenyament-aprenentatge es duga a terme amb èxit.

L'humor ètic no solament escurça la distància entre el professor i els alumnes, també contribueix a millorar la relació entre els professors; desdramatitza els conflictes i bandeja prejudicis irracionals; ofereix una resposta positiva davant una societat desencantada, pessimista i passiva; ajuda, doncs, l'educador en la seua tasca de motivar els alumnes perquè vulguen col·laborar en la construcció d'un món millor. ■

Juan Carlos Siurana Aparisi

És professor titular de Filosofia Moral a la Universitat de València i director del Grup de Recerca en Bioètica. Aquest grup va nàixer com a extensió de la línia de treball que desenvolupava des de principis dels noranta, el grup d'investigació en «Éticas Aplicadas y Democracia», dirigit per la professora Adela Cortina sobre les diverses branques de l'ètica aplicada, com ara ètica política, ètica econòmica, ètica empresarial, bioètica, ètica dels mitjans de comunicació i ètica de l'educació. Siurana és autor de *Los consejos de los filósofos. Una introducción a la historia de la ética*, (2011); *La sociedad ética. Indicadores para evaluar éticamente una sociedad*, (2009); *Voluntades anticipadas. Una alternativa a la muerte solitaria* (2005) i *Una brújula para la vida moral. La idea de sujeto en la ética del discurso de Karl-Otto Apel* (2003).

LLIBRE

Ética del humor. Fundamentos y aplicaciones de una nueva teoría ética

Colección «Dilemata», Plaza y Valdés editores, Madrid, 2015, 440 p.